

Olga DOBĂ,

master în drept, doctorandă, lector universitar

al Catedrei „Drept public și securitate a frontierei” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

ROLUL ASOCIAȚIEI „PROMO-LEX” ÎN RESPECTAREA DREPTURILOR OMULUI ÎN REGIUNEA TRANSNISTREANĂ A REPUBLICII MOLDOVA

Rezumat

Drepturile și libertățile fundamentale ale omului, demnitatea umană, valori sau principii democratice sunt noțiuni cunoscute de fiecare persoană, indiferent de sex, vârstă, religie, poziție socială, apartenență politică, naționalitate etc.

Însă în zonele de conflict sau în teritoriile aflate sub controlul unor administrații, drepturile omului, de facto, nu sunt suficient de cunoscute, promovate sau apărate.

Oamenii care locuiesc în aceste teritorii sunt de cele mai multe ori lipsiți de posibilitatea de a-și apăra drepturile și libertățile fundamentale. Populația din regiunea transnistreană nu se poate bucura de drepturile și libertățile pe care le au cetățenii din dreapta Nistrului. Ei atenționează asupra numeroaselor încălcări privind drepturile omului precum: libertatea de întrunire, libertatea opiniei, libertate și siguranță, dreptul la un proces echitabil, dreptul la învățătură, dreptul la proprietate ș.a.

Cuvinte – cheie: regiunea transnistreană, drepturi și încălcări, legi, Asociația Promo-LEX, organizații neguvernamentale.

Summary

Rights and fundamental freedoms, human honour, democratic values or principles are concepts known to every person regardless of sex, age, religion, social status, political affiliation, nationality etc. But in zones of conflict or in areas that are under control of other governments, in fact human rights are not sufficiently known, promoted or defended.

People who living in these areas are often deprived of the opportunity to defend their fundamental rights and freedoms. Population of „transnistria” can not enjoy the rights and freedoms as citizens from Republic of Moldova. They warn about the numerous violations of human rights such as freedom of assembly, freedom of opinion, freedom and security, right to a fair trial, the right to education, property rights, etc.

Keywords: transnistrian population, rights violations, laws, Association Promo-LEX, NGOs.

Conform prevederilor Legii cu privire la asociațiile obștești, prin noțiunea de „asociație obștească” se înțelege o organizație necomercială, independentă de autoritățile publice, constituită benevol de cel puțin trei persoane fizice și/sau juridice (asociații obștești), asociate prin comunitate de interese în vederea realizării, în condițiile legii, a unor drepturi legitime.

Astfel, asociații obștești se consideră asociațiile pacifiste, de apărare și de promovare a drepturilor omului, asociațiile de femei, de veterani, ale persoanelor cu dizabilități, de tineret și de copii, societățile științifice, tehnice, ecologiste, cultural-educative, sportive, uniunile de creație, comunitățile național-culturale, alte asociații ale persoanelor fizice și/sau juridice (asociații obștești) legal constituite.

Însă trebuie menționat că sub incidența prezentei legi nu cad partidele și alte organizații social-politice, sindicatele, asociațiile de patronat, organizațiile religioase și persoanele juridice create de acestea, organizațiile create de autoritățile publice, organizațiile cooperatiste și alte organizații, modul de constituire și funcționare a cărora este prevăzut de legi speciale. Întrucât asociațiile obștești constituie și își desfășoară activitatea în scopul realizării și apărării drepturilor civile, economice, sociale, culturale, a altor drepturi și libertăți legitime [1].

În ultimul sfert de secol, drepturile omului în zonele de conflict înghețat sau în teritoriile aflate sub controlul unor administrații nu au fost suficient de cunoscute, promovate sau apărate. Oamenii care locuiesc în aceste teritorii sunt de cele mai multe ori lipsiți de posibilitatea de a-și apăra drepturile și libertățile fundamentale. Toate acestea se întâmplă din cel puțin două motive: în primul rând, pentru că situația privind respectarea drepturilor omului nu este monitorizată în aceste teritorii și în al doilea rând pentru că nu există mecanisme eficiente de apărare a drepturilor omului, respectiv nimeni din cei ce încalcă drepturile nu poartă vreo responsabilitate, lucru greu de imaginat în sec. XXI. Din păcate, acest lucru este valabil cel puțin pentru regiunea transnistreană a Republicii Moldova.

Organizațiile neguvernamentale ale Transnistriei reprezintă un obiect de studiu interesant. Sectorul non - guvernamental, ca unul din subiectele de bază ale societății civile din Transnistria, se deosebește prin structura sa neomogenă și lipsa unui vector unic al dezvoltării proceselor interne. Cele mai dezvoltate orașe ale Transnistriei, în care la momentul dat este concentrată și activează cea mai mare parte a ONG-urilor, sunt Tiraspol, Bender și Dubăsari.

În momentul de față, sectorul non - guvernamental al Transnistriei se confruntă cu probleme precum:

- situația politică în regiune;
- probleme financiare, deficit de resurse;
- activismul scăzut al populației;
- neconștientizarea menirii ONG-urilor de către populație;
- lipsa specialiștilor în domeniu etc. [2].

Un rol important de cercetare a domeniului respectării drepturilor omului în regiunea transnistreană a Republicii Moldova îl are **Asociația „Promo-LEX”**, fiind o organizație neguvernamentală, care are drept scop dezvoltarea democrației în Republica Moldova, inclusiv în regiunea transnistreană, prin promovarea și apărarea drepturilor omului, monitorizarea proceselor democratice și consolidarea societății civile.

De la înființarea organizației din 2002, „Promo-LEX” s-a implicat în diverse activități ce țin de domeniul drepturilor omului în regiunea transnistreană, oferind asistență juridică apărătorilor drepturilor omului din regiune, ajutând locuitorii Transnistriei – cetățeni moldoveni, ruși și ucraineni – să-și facă dreptate, și consolidând capacitatea organizațiilor neguvernamentale locale din regiunea transnistreană în promovarea și apărarea drepturilor omului.

Scopul de bază al programului este promovarea și implementarea în Republica Moldova a standardelor internaționale în domeniul drepturilor omului prin intermediul activităților de advocacy.

În cadrul acestui Program, „Promo-LEX” asigură protecția legală a drepturilor omului în R. Moldova, inclusiv în regiunea transnistreană. Programul își propune să contribuie la:

- Conștientizare mai mare a respectării drepturilor omului printr-o mai bună documentare a încălcărilor și transmitere a informației;
- Creșterea responsabilității din partea actorilor statului cu privire la obligațiile lor de a promova și a proteja drepturile omului prin intermediul soluționării litigiilor, dezbaterilor publice și al dialogului dintre societatea civilă și instituțiile statului cu privire la drepturile omului;
- Promovarea standardelor internaționale în domeniul drepturilor omului și aplicarea efectivă a legislației naționale și a politicilor care ar garanta respectarea drepturilor omului prin diverse mijloace de advocacy;
- Domeniile prioritare de cercetare ale programului și litigiilor se concentrează pe: accesul la justiție și remedii efective pentru locuitorii din regiunea transnistreană, lupta împotriva torturii și a tratamentelor inumane sau degradante, promovarea libertății și securității persoanei și combaterea violenței împotriva femeilor.

Scopul general al programului este de a dezvolta și a consolida capacitățile sectorului neguvernamental din regiunea transnistreană pentru a promova drepturile omului și valorile democratice.

În acest scop, Programul Societate Civilă al Asociației „Promo-LEX” se angajează în următoarele activități:

- Instruire pentru ONG-uri. Instruirea prevede următoarele domenii: dezvoltarea organizațională, planificare strategică, managementul în ONG, managementul proiectelor, management financiar pentru ONG-uri, cereri de solicitare a granturilor, colectare de fonduri, advocacy și lobby, altele;
- asistență individualizată pentru ONG-uri și grupurile de inițiativă;
- forumuri pentru ONG-urile din regiunea transnistreană, târguri, conferințe, mese rotunde, platforme;
- program de mini-granturi pentru ONG-urile din regiunea transnistreană și grupurile de inițiativă [3].

Pe lângă aceste scopuri, „Promo-LEX” readuce în atenția opiniei publice situația drepturilor omului din Transnistria, dar și eforturile minime pe care le fac autoritățile de la Chișinău pentru a reabilita victimele supuse torturii și relexor tratamente în regiune.

În pofida tuturor dificultăților și problemelor, ONG-urile Transnistriei se bucură de dreptul său la existență și au succes în rezolvarea problemelor sociale din regiune, sporind nivelul de activism și participare al populației.

Asociația „Promo-LEX” susține că în regiunea transnistreană a Republicii Moldova se atestă cele mai multe încălcări în domeniul drepturilor omului, experții organizației „Promo-LEX” care monitorizează cazurile de încălcare a drepturilor omului în regiunea transnistreană susțin însă că acțiunile autorităților constituționale în regiunea transnistreană sunt invizibile și descurajante pentru cei care ar îndrăzni să adopte o altă poziție în public față de regimul ilegal [4, p. 4].

Aprilie 2015 va rămâne a fi o lună memorabilă pentru membrii Asociației „Promo-LEX”, deoarece le-a fost interzis accesul în regiunea transnistreană după ce Comitetul securității (în continuare KGB) a acuzat organizația de „destabilizarea situației din regiune”. Chiar și așa, deși cu unele obstacole suplimentare, „Promo-LEX” a continuat să monitorizeze situația privind drepturile omului în acest spațiu de la distanță, prin elaborarea unui raport de monitorizare.

Astfel, a fost realizat un raport în cadrul proiectului: „Consolidarea respectării drepturilor omului în regiunea transnistreană a Republicii Moldova”, implementat de Asociația „Promo-LEX”, cu suportul financiar al National Endowment for Democracy (NED).

Acest raport reprezintă o analiză obiectivă privind situația drepturilor omului în regiunea transnistreană a Republicii Moldova, pentru a înțelege și explica anumite fenomene și tendințe, autorii au utilizat informații și date din diverse perioade anterioare. Publicația încearcă să scoată în evidență cele mai grave fenomene de încălcare a drepturilor omului din regiunea transnistreană, dar care totodată constituie și domeniile prioritare ale Asociației „Promo-LEX”.

Scopul acestui document este de a încerca determinarea actorilor relevanți să caute și să identifice soluții pentru apărarea drepturilor omului în regiunea transnistreană.

Așadar, vom arăta câteva exemple reale de încălcare a unor drepturi în regiunea transnistreană a Republicii Moldova:

Rele tratamente în locurile de detenție. Condițiile în locurile de detenție din regiunea transnistreană rămân aspre și nu au fost îmbunătățite, în pofida recomandărilor Expertului ONU Th. Hammarberg. Administrația regiunii a invocat lipsa mijloacelor financiare. În raportul său publicat în 2015, ombudsmanul local, Vassily Kalko, susținea că a primit plângeri de la 92 de deținuți, care reclamau: durata excesivă a arestului, dezacordul cu sentința aplicată, neacordarea asistenței medicale, condiții rele de detenție. Tot el s-a arătat îngrijorat de starea sănătății deținuților, raportând anumite cifre: 59 persoane au fost infectate cu tuberculoză deschisă și alte 141 bolnave cu HIV. În același timp, ombudsmanul local atenționează asupra numărului mic al medicilor calificați în închisori, dar și asupra cantității reduse a medicamentelor. În izolatoarele aflate în custodia miliției locale nu sunt WC-uri și albituri. Persoanele aflate în arest sunt nevoite să stea și să doarmă pe podele din beton sau paturi din scândură, fiind astfel, supuse la tratamente degradante. Deținuții din închisoarea nr.3 de la Tiraspol s-au plâns de condițiile grele de muncă, salariile mici și insuficiența asistenței medicale.

Totodată, în plângerile lor, beneficiarii Asociației „Promo-LEX” au mai menționat că au fost deținuți în condiții inumane (spații mici, încăperi reci din beton, lipsa ventilației și aerisirii, a toaletelor, insuficiența luminii, supraaglomerare, alimentație proastă, umezeală și mucegai, lipsa medicamentelor și a îngrijirii medicale neadecvate etc.). Tot ei au comunicat că au fost impuși de administrația închisorii să repare camerele de detenție cu surse financiare proprii, acest lucru fiind o obligație nescrisă și considerat „ajutor umanitar”. Extras din explicația lui N.G. (închisoarea nr.1). „Am apelat la administrație de multe ori, în vederea reparării acoperișului. Pe timp de ploaie, eram inundați în celulă. Administrația a

menționat lipsa resurselor, însă ne-a permis ca rudele să ne transmită materiale de construcție sub formă de donație, după care, noi singuri, am reparat acoperișul”. O altă problemă, la fel de veche, ține de suprapopularea izolatoarelor de detenție preventivă. Potrivit șefului departamentului de executare a pedepselor din regiunea transnistreană, N. Zubreiciuk, aceasta ar putea fi înlăturată dacă instanțele ar aplica măsuri alternative arestului.

Tot el s-a arătat îngrijorat de starea precară a mijloacelor de transport, care asigură transportarea deținuților. Potrivit lui, 80% din parcul auto a ieșit din uz, iar transportarea deținuților este periculoasă pentru viața și siguranța lor.

Răpiri de persoane. Asociația „Promo-LEX” a adus în atenția opiniei publice problema răpirii de persoane de către reprezentanții organelor de forță locale din afara regiunii transnistrene. Potrivit cercetărilor, victimele sunt sechestrare din stradă și de la domiciliul lor. Ulterior, acestea sunt transportate cu forța în teritoriul controlat de administrația regiunii, fiind acuzate de fapte penale, condamnate și încarcerate. În opinia juriștilor „Promo-LEX” faptele respective contravin prevederilor art.5 al Convenției Europene, deoarece victimele sunt lipsite în mod arbitrar de libertate. Un exemplu ar fi: noaptea de 08 aprilie 2015 când doi locuitori din satul Vertiujeni, raionul Florești au fost răpiți din propria locuință, maltratați și transportați forțat peste râul Nistru de către reprezentanții miliției din Camenca. În secția de miliție, respectivii au fost supuși relexelor tratamente și deținuți în condiții inumane timp de 5 zile, pentru o presupusă faptă de furt, ulterior fiind eliberați.

Libertatea de exprimare. Libertatea de exprimare, precum și alte libertăți civile, sunt subiecte incomode în regiunea transnistreană. Acest fapt îl recunoștea și președinta comisiei ordine de drept din cadrul sovietului suprem, într-o postare pe o rețea de socializare, dna G. Antiufeeva. Potrivit ei, în regiune nu există libertatea de exprimare, platforme publice de discuții, dezbateri, iar libertatea presei este subminată: astfel, în 2015 decretul privind combaterea activităților extremiste începe să producă efectele sale negative. KGB-ul, procurorii, dar și serviciul de stat al telecomunicațiilor obțin prerogative de a combate orice inițiative care, în opinia acestora, subminează securitatea regiunii transnistrene.

Un prim pas a fost supravegherea activității internauților „extremiști” și blocajul site-urilor suspecte, fapt ce a limitat libertatea de exprimare în public a opiniilor. La fel, au fost înregistrate situații de presiune asupra persoanelor care au o altă opinie decât cea promovată prin politicile și propaganda administrației regiunii. Un exemplu în acest sens: activista Irina Vasilache, care a denunțat acte de corupere din regiune pe rețele de socializare, a fost nevoită să părăsească regiunea din cauza amenințărilor cu internarea într-o instituție psihiatrică și persecuțiilor din partea KGB.

Libertatea presei. Presă liberă, practic, nu mai există. Singura revistă ce reflecta pe paginile sale despre situația drepturilor omului „Celovek i ego prava” și-a încetat activitatea din cauza presiunilor, dar și a lipsei de fonduri. Administrația regiunii a preluat controlul asupra presei publice (Pervâi Pridnestrovskii [Первый Приднестровский] Radio-PMR) și a inițiat un șir de site-uri ale structurilor guvernamentale, care au misiunea să proclame politicile acesteia. Treptat, jurnaliștii

sunt impuși să comunice doar informații pozitive despre administrația regiunii. Orice reportaj despre activitatea instituțiilor locale, în special despre instituțiile care au fost renovate grație suportului financiar extern urmează a fi coordonat cu departamentul de externe.

În lipsa avizului acestui departament, activitatea jurnalistică a fost limitată.

Au fost înregistrate cazuri prin care funcționarii au fost concediați de la locul de muncă pentru că și-au permis să dea interviuri fără acordul departamentului de externe.

Forumurile online au fost închise, fără nici un fel de explicații. Pe o rețea de socializare, E. Șevciuk a calificat spațiul media online drept o „gunoiște anonimă”, insistând asupra obligativității înregistrării lor ca instituții media, monitorizării și sancționării jurnaliștilor pentru critici.

Libertatea de întrunire. În 2015, potrivit raportului anual al serviciului local de cultură, au avut loc peste șase mii de evenimente cu caracter patriotic și cultural organizate de administrația regiunii sau organizațiile afiliate. Toate aceste întruniri au fost favorizate de administrația regiunii. În schimb, întrunirile spontane ale populației sau organizațiilor neguvernamentale au fost limitate. La 28 februarie 2015 în Tiraspol a avut loc, probabil cel mai de amploare protest din regiunea transnistreană. Participanții au scandat lozinci împotriva eșecurilor administrației regiunii în asigurarea drepturilor lor sociale (muncă, pensii, salarii). Manifestația a adunat cca 400 de persoane. Administrația regiunii a negat acest protest, considerându-l unul de provocare și destabilizare. Mai mult, organele de forță (KGB, miliția) au fost implicate în intimidarea participanților după protestul respectiv. Practic, toți protestatarii activi au fost identificați, citați la sediul KGB sau în stradă, precum și la locul de muncă. Unii dintre aceștia, precum Allen Bartoș și Serghei Ilcenco, chiar au fost și încarcerați.

Libertatea de circulație. În 2015, administrația de la Tiraspol a continuat practica de a limita accesul diverselor categorii de persoane în regiune. Numărul interdicțiilor impuse în mod abuziv, inexplicabil și arbitrar este în creștere. Această măsură de reprimare a fost aplicată pe parcursul anilor, fără avize sau explicații, angajaților poliției din zona de securitate, funcționarilor și demnitarilor publici.

Mai nou, în listele persoanelor nedorite au fost incluși unii apărători ai drepturilor omului, reprezentanți ai ONG-urilor, precum și jurnaliști. Persoanele nu sunt admise în regiune, riscând pedepse administrative. În aprilie 2015 membrii „Promo-LEX” au fost informați despre aplicarea interdicțiilor de acces în regiune, în lipsa unor acuzații justificate. Restricțiile impuse au fost aplicate cu scopul împiedicării Asociației „Promo-LEX” de a desfășura liber activitățile de promovare a respectării drepturilor omului în regiunea transnistreană. La fel, un exemplu este și preotul din Corjova, Oleg Cernat, care a aflat că este persoană nedorită și că nu mai are acces în regiune, acolo, de fapt, unde își are familia și domiciliul. Reprezentanții KGB-ului de la postul de control Coșnița-Dubăsari l-au informat că interdicția i-a fost aplicată de șeful KGB-ului, la care ar trebui să se adreseze. La solicitarea dlui Cernat de a-i fi permisă deplasarea la Tiraspol, pentru clarificarea situației respective, angajații KGB-ului i-au refuzat deplasarea.

Slujitorul bisericii a protestat de câteva ori în fața postului de control, a somat autoritățile, însă toate aceste tentative au fost zadarnice. O altă interdicție interesantă a avut loc în luna iunie a anului 2015, când jurnalista Natalia Morari din Chișinău urma să participe la o activitate în Tiraspol, însă a aflat că este persoană nedorită în regiune, fiindu-i interzis accesul.

Dreptul la educație. Situația privind respectarea dreptului la educație în regiune nu a suferit schimbări pozitive nici în ultimii ani. Problema școlilor cu predare în grafie latină, aflate în subordinea autorităților constituționale, nu a fost soluționată. Presiunile nu au avut un caracter deschis, însă potrivit profesorilor din instituțiile lor de învățământ, prin majorarea discriminatorie, considerabilă și nejustificată a plăților pentru chirie, servicii și taxe de întreținere se urmărește lichidarea acestor instituții, deoarece costurile devin extrem de exagerate pentru un număr tot mai mic de elevi. O inițiativă de închidere a școlilor a avut-o șefa externelor de la Tiraspol, N. Ștanski, care a expediat o prescripție autorităților constituționale și organizațiilor internaționale prin care amenința cu închiderea școlilor respective în cazul neîncetării, în opinia acesteia, a presiunilor economice asupra regiunii. Acest mesaj relevă că Tiraspolul utilizează subiectul școlilor ca monedă de schimb în soluționarea intereselor acestuia. Profesorii și părinții califică astfel de gesturi drept metodă de șantaj, pe care administrația regiunii o aplică de fiecare dată în raport cu autoritățile constituționale pentru a obține ceva în schimb, lucru inadmisibil în condițiile în care drepturile lor sunt declarate și considerate inalienabile [5].

Oricum, acest raport nu tinde a fi un adevăr absolut, dar pretinde a fi un punct de vedere neutru asupra situației din regiune. Raportul se axează pe problemele majore, și pe progresele obținute în respectarea drepturilor fundamentale garantate de convențiile internaționale, dar și de actele normative naționale și, după caz, regionale, încercând să scoată în evidență cele mai grave fenomene de încălcare a drepturilor omului din regiunea transnistreană.

Fiecare alineat descrie și analizează situația unor drepturi și libertăți fundamentale ale omului în regiunea transnistreană, incluzând și concluzii cu privire la situația drepturilor fundamentale ale omului din regiune.

La elaborarea raportului, Asociația „Promo-LEX” s-a condus, în mare parte, de informațiile disponibile publicului larg de pe sursele media din regiunea transnistreană, precum și de informații oficiale obținute de la organele constituționale. Raportul include și cazuri particulare de încălcare a drepturilor omului care au ajuns în atenția autorilor în cadrul activității de acordare a asistenței juridice gratuite în regiunea transnistreană.

Deși regiunea transnistreană a R. Moldova este un teritoriu foarte mic, este controlat eficient de structurile serviciilor secrete locale, care încearcă de mulți ani să combată orice opinie contrară politicii promovate de regimul separatist.

Din păcate, în momentul de față aspectele care țin de drepturile omului în raport cu regiunea transnistreană sunt ignorate și nici nu sunt respectate drepturile și libertățile persoanelor care locuiesc sau tranzitează zona, locuitorii regiunii fiind nevoiți să trăiască uneori după normele legislației locale, care au rămas în mare parte de tip sovietic și nu sunt în conformitate cu standardele internaționale.

Însă totodată ne dăm bine seama că nu există nicio instituție internațională care ar da prioritate aspectelor drepturilor omului în această regiune și drept urmare, putem observa că există numeroase obstacole, iar din aceste motive unele ONG-uri din regiune nu întotdeauna reușesc să implimenteze proiectele lor.

Referințe

1. Legea cu privire la asociațiile obștești nr. 837 din 17.05.1996 (republicată în temeiul art. IV al Legii nr.178-XVI din 20 iulie 2007, cu renumerotarea elementelor și corespunzător modificarea referințelor). Publicat: 02.10.2007 în Monitorul Oficial nr. 153-156 BIS
2. <http://www.cntm.md/ro/publication/ong-urile-transnistriei>
3. <http://www.civic.md/ong/83-promolex.html>
4. Drepturile omului în regiunea transnistreana a Moldovei (opinia jur-nalistului), 2014 - 49 p.
5. https://promolex.md/wp-content/uploads/2016/04/doc_1456848315.pdf